

Bokanmälningar

Tryphon Kostopoulos:

The Decline of the Market: The Ruin of Capitalism and Anti-Capitalism

Denna doktorsavhandling i företagsekonomi *The Decline of the Market: The Ruin of Capitalism and Anti-Capitalism* (Almqvist & Wiksell International, Stockholm 1987) är ett arbete på gränsen mellan samhällsfilosofi och science fiction. Den kan lätt avfärdas som kvasivetenskap, men Kostopoulos tankar är en produkt av vår tid, och det är bättre att försöka göra en seriös kritisk granskning än att rycka på axlarna inför dem.

Boken är mycket svårläst eftersom författaren utvecklat en helt egen terminologi och eftersom han även i övrigt använder ett kryptiskt framställningssätt. Jag lade flera gånger ifrån mig den efter att ha stött på meningar som "the transfer of material products is identical with the transformational stages of archon personification". Författaren framhåller i förordet Platon och Russel som sina huvudinspiratörer, men läsaren torde ha mest hjälp av Marx och Bell för förståelsen av resonemanget. Jag skall försöka återge huvudargumentationen med ett minimum av ny terminologi.

Mänskligheten genomgår en given utvecklingsväg från ett ursprungligt slaveri under naturen till en fullständig hegemoni över den. Denna ödesbestämda utveckling kan indelas i tre etapper beroende på vilket produktionselement som dominerar, eller fungerar som *arkon*. I den

första agrara eller feodala etappen är det knappheten på jord och material som är av avgörande betydelse. I den andra industriella eller kapitalistiska etappen är det maskinerna eller kapitalet som övertar rollen som arkon. Den tredje etappen kallas *nomokrati*. Under denna är det kunskapen som är det dominerande produktionselementet. Med byte av arkon följer en omvandling av hela samhället: produktionssättet, levnadsformerna, tanke-sätten osv. Ett sådant arkon-byte är därför djupt revolutionärt. Övergången till kapitalism inträffade under tiden från 1100- till 1500-talet. Övergången från kapitalism till nomokrati har pågått under 1900-talet, i synnerhet efter 1945. I avhandlingen får vi följa kapitalismens uppkomst, *enteleki* (en slags fullhet) och upplösning, *makt-paritet*-samhället under detta sekel, samt uppkomsten av det nya nomokratiska samhället.

Framställningen är mycket abstrakt. Endast glimtvis belyser författaren sin tankegång med konkreta exempel. Tydligast blir han faktiskt i beskrivningen av nomokratin, trots att den ännu befinner sig i sin begynnelse, förmodligen långt borta från sin enteleki. Beskrivningen av kapitalismen går mest ut på att ange dess idealform och att sedan beskriva avvikelser från denna idealform som tecken på kapitalismens upplösning. Författaren polemiserar mot Ricardos och Marx' arbetsvärdeteori, med motiveringen att maskinen inte människan, kapitalet inte arbetaren, är det knappa/dominerande produktionselementet under kapitalismen. Den drivande kraften under denna epok

beskriver Kostopoulos som "the need of the archon to be concentrated" (s 94).

Enligt Kostopoulos är alla former av anti-kapitalistisk och socialistisk protest en ofruktbar antitetisk avspeglning av kapitalismen, som i sig inte kan leda till ett nytt samhälle och som kommer att dö bort med upplösningen av kapitalismen. Han kritiserar Marx för att denne trodde att arbetarklassen, vars hela existens var beroende av kapitalismen, kunde tänkas upphäva den. Övergången från kapitalism till nomokrati sker i analogi med övergången från feodalism till kapitalism. De som innehar kontrollen över den nya arkonen, *nomokraterna*, bildar den nya härskande klassen. Den nya underklassen kallar Kostopoulos *nometerna*.

Enligt avhandlingen har nomokratin redan så gott som tagit över efter kapitalismen. An så länge lever vi emellertid i ett hybridsamhälle i vilket det produceras *impostor-produkter*, dvs produkter som partiellt är kapitalistiska och partiellt nomokratiska. Våra olika problem kan återföras till detta hybrid-tillstånd. Ju förr vi medvetandegörs om nödvändigheten av övergången till full nomokrati, desto smidigare kan vi anpassa våra attityder och institutioner till den ödesbestämda utvecklingen. Kostopoulos är den första medvetna nomokratiska människan. Han tilldelar de nomokratiska människorna "tremendous responsibilities and tasks in the immediate future" (s 251).

Kostopoulos vision av den närmaste framtiden är rätt hisnande. Produktionen organiseras i *ergocentra*, *megacentra* och ett *hypercentrum*. Nationer, pengar, fackföreningar och mycket annat kommer att avskaffas. Varje människas behov och färdigheter kommer att finnas registrerade i ett superminne, och därför blir det ingen konst att producera direkt för vars och ens behov och att placera rätt person på rätt plats. Jag kan inte låta bli att ge författaren själv möjligheten att beskriva den nödvändiga närframtiden:

"Nomocratic reorganization means total reorganization, with all pluralism replaced by ensomatosis (en slags fullständig integration) and assigning production, people, and social functions their cybernetically

correct place. The various public functionaries, statutory organizations, state organs and authorities must be integrated with the unified production corpus into one single organic whole, where each part has its contextual significance. Cybernetic principles are capable of setting up and monitoring that organism automatically. A possible first step is to route all communication and social processes through a common giant brainbank, a giant computer brain - something that is already technologically feasible. Scientifically collated in such a centre, all production and transfer transactions, personal profiles, social needs and social functions will obtain objectivity; thereafter auto-communication, auto-supply, autopayment, etc., together with developments in production law, anthropic law and other laws, will show the way for further nomocratization." (s 246)

Kostopoulos framtidsbeskrivning inger mig skräckupplevelser, men författaren själv omfattar den med religiös hänförelse. "This is Hegel's consciousness of Spirit, the organically unified raised consciousness of Teilhard de Chardin, or Nietzsche's superman", utropar han (s 209).

Trots allt tror jag Kostopoulos gör oss en tjänst, på samma sätt som den finska mörkgröna tänkaren/fiskaren Pentti Linkola gjorde genom att skriva ner sitt program för en återgång till ett förindustriellt samhälle. Kostopoulos övertro på vetenskapen, datoriseringen och manipulerbarheten av människan är enorm, men han drar de yttersta konsekvenserna av sådana förhållningssätt som gör sig breda i samhället idag. Finns det inte en risk för att t ex en allvarlig kollaps inom "casino-kapitalismen" skulle kunna leda till att "nomokraterna" tar hand om ledningen och organiserar produktion och distribution på ett sätt som de tror är rationellt, genom att till fullo utnyttja teknikens och manipuleringskonstens alla möjligheter? Eller blir detta nödvändigt redan för att undvika en sådan kollaps p g a bristande koordination? Jag tror också Kostopoulos har rätt när han hävdar att de attityder och institutioner som växte fram under kapitalismens högerperiod, inte längre är lämpliga i en tid när den materiella för-

sörjningen upphört att vara ett grundproblem. Men att huvudstupa falla för informationssamhällets frestelser, och tro sig besitta nyckeln till den "universella formel" som "exakt reflekterar verkligheten" kallade redan de gamla grekerna för hybris.

Docent *JAN OTTO ANDERSSON*
Åbo Akademi